

6. Обозов М. М. Психологія міжособистісних відносин. Київ, 2015. 191 с.
7. Ткаченко К. О. Змістово-структурові аспекти поняття «комунікативні уміння». Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. Черкаси, 2018. № 10–11. URL: <http://pedejournal.cdu.edu.ua/article/download/3199/3388>. (дата звернення 2.02.24).

НАСТУПНІСТЬ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МІЖ ПОЧАТКОВОЮ ТА СЕРЕДНЬОЮ ЛАНКАМИ НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

Шерудило Марина Павлівна,
вчитель початкових класів, спеціаліст
першої категорії Глухівської ЗОШ I-III ст.
№ 2 Глухівської міської ради Сумської
області

Ключові слова: українська мова, наступність, фонетика, програма, підручники.

Забезпечення неперервності освіти для людини можливе, якщо дотримуватися принципів послідовності між різними її етапами, зокрема між початковою та базовою середньою освітою. Оскільки загальна середня освіта переходить на нові терміни та вдосконалюється у відповідності зі зміненими вимогами, стає актуальним питання пошуку способів забезпечення цільового розвитку особистості на різних її рівнях. Концептуальні засади реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року проголошують побудову освіти усіх рівнів з максимальним урахуванням індивідуальних фізичних, психологічних, інтелектуальних особливостей дитини кожної вікової групи.

Здійснення освітнього процесу на засадах наступності та перспективності сприятиме повному та гармонійному розвитку самостійної, ініціативної та компетентної особистості на початкових етапах системи неперервної освіти протягом усього життя. Реалізація цих принципів у закладах початкової та базової середньої освіти полягає у забезпеченні єдності, взаємозв'язку та системної узгодженості мети, змісту, методів та форм організації освітнього процесу зі здобувачами освіти.

У Законі України «Про освіту» зазначено, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору».

Наступність – одна з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття освіти, яка має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних ланках освіти. Для деяких учнів мова може здаватися менш значущою через те, що вони вважають, що вже деякою мірою володіють у практичному розумінні мовою.

Відповідно до Типової освітньої програми, розробленої колективом під керівництвом О. Я. Савченко, метою початкового курсу мовно-літературної освіти є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей; розвиток

здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; розвиток емоційно-чуттєвого досвіду, мовленнєво-творчих здібностей [3, 4]. Мовно-літературна освітня галузь реалізується через предмети «Українська мова», «Читання» або інтегрований курс цих предметів.

Відповідно до Модельної навчальної програми «Українська мова: 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти зазначено (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.), що «метою навчання української мови в школі є формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості» [2].

Освоєння матеріалу з фонетики, лексикології, фразеології, словотвору, граматики, правопису, синтаксису, пунктуації та стилістики служать основою для формування мовленнєвих умінь, підвищенню мовної культури школярів. Проблема формування фонетичних навичок здобувачів загальної середньої освіти завжди знаходиться в колі зору філологів, словесників, практиків. У процесі оволодіння українською мовою в дію вступає механізм міжмовної фонетичної інтерференції, що позначається на якості фонетичного оформлення вимови [1]. Вивчення фонетичного складу мови має такі переваги: вимова, розуміння, написання, комунікація, фонетичний аналіз.

Однією із ліній наступності між початковою та середньою ланками середньої освіти є опанування фонетики. У початковій школі учні, починаючи з першого класу, знайомляться зі звуковою будовою української мови. Здобувачі освіти вчаться сприймати на слух та класифікувати їх (голосні – наголошені, ненаголошені, приголосні – тверді, м'які, дзвінкі, глухі), відтворюють ланцюжок звуків у почутому слові, позначають мовні звуки на письмі буквами, м'якість приголосних звуків, пояснюють співвідношення між звуками і буквами у складі, слові, спостерігають за чергуванням голосних, приголосних звуків, експериментує зі словами: змінює, додає, вилучає один звук (букву), склад у словах так, щоб вийшло інше слово, вивчають правила переносу слів з рядка в рядок тощо.

Аналіз підручників з української мови для початкових класів (автори М. Вашуленко, Н. Васильківська, С. Дубовик) пропонують для вивчення фонетики такі теми: 2 клас – «Звуко-буквений склад слова», «Дзвінкі приголосні звуки в кінці складу і слова», «Апостроф», «Наголос», «Поділ слів на склади», «Переніс слів з рядка в рядок», «Алфавіт»; 3 клас – «Наголос», «Ненаголошені звуки [е], [и] в коренях слів. Позначення їх на письмі», «Вимова і правопис слів із ненаголошеними [е], [и], що не перевіряються наголосом», «Застосування алфавіту», «Вимова і написання слів зі звуками [г], [дж], [дз], [дз']», «Вимова і написання слів із дзвінкими приголосними звуками в кінці слова і складу», «Вимова і написання слів з апострофом», «Подовжені м'які приголосні звуки», «Префікс як значуща частина слова» (вимова і правопис префіксів роз-, без-, з-, с-); 4 клас – «Орфограми у префіксах», «Застосування алфавіту», «Вимова і правопис слів із ненаголошеними [е], [и]», «Вимова і правопис слів із дзвінкими приголосними звуками в кінці слова і складу», «Правопис слів із сумнівними приголосними», «Подовжені м'які приголосні звуки» [5, 6, 7].

Для ґрунтовного аналізу використовуємо чинний підручник «Українська мова. 5 клас» автор О. Авраменко. Теми, що пропонуються у підручнику в розрізі вивчення розділу «Фонетика» такі: «Звуки мови та звуки мовлення. Голосні й приголосні звуки», «Приголосні тверді, м'які і пом'якшені», «Приголосні дзвінкі та глухі», «Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт», «Склад. Основні правила переносу», «Наголос. Орфоепічна помилка», «Вимова голосних звуків», «Вимова приголосних звуків.

Уподібнення приголосних звуків», «Спрощення в групах приголосних», «Чергування голосних та приголосних звуків» [8].

Відтак, подачу фонетичного матеріалу зумовлено передусім тим, що в процесі оволодіння українським мовленням учнями 5-го класу вступає в дію принцип від простого до складного засвоєння того чи іншого фонетичного явища [1]. Тобто, формування фонетичних навичок продовжує здійснюватися у середній школі на основі систематизації фонологічних явищ української мови.

Всі фонетичні завдання можна класифікувати як такі, що формують: рецепцію звуків (аудіо-фонетичні навички); репродукцію звуків (артикуляційні навички); комбіновані вправи (навички фонемно-звуко-буквених відповідностей) [1].

Резюмуючи викладений вище матеріал можна дійти висновку, що вивчення фонетичного складу української мови зберігає свою наступність між початковою та середньою ланками школи. Пропедевтичний етап вивчення фонетики відбувається у початкових класах, а систематизація знань відбувається у наступних класах загальної середньої освіти. Важливо зазначити, що на уроках української мови вчителі-словесники організують систематичне повторення і закріплення знань та навичок, одержаних учнями в початковій школі.

Список використаних джерел

1. Єрмолова С. Специфіка методики навчання української орфоєпії. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. 2015. № 1 (14). С.1199 – 205.

2. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5 – 6 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyu.ta.in.14.07.21.pdf> (дата звернення: 20.04.2024).

3. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1 – 2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/prohramy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (дата звернення: 19.04.2024).

4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3 – 4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/prohramy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf> (дата звернення: 19.04.2024).

5. Українська мова та читання: підруч. для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик. К.: Видавничий дім «Освіта». 2019. 144 с.

6. Українська мова та читання: підруч. для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / М. С. Вашуленко, Н. А. Васильківська, С. Г. Дубовик. К.: Видавничий дім «Освіта». 2020. 160 с.

7. Українська мова та читання: підруч. для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / М. С. Вашуленко, Н. А. Васильківська, С. Г. Дубовик. К.: Видавничий дім «Освіта». 2021. 168 с.

8. Українська мова: підруч. для 5 класу закладів загальної середньої освіти / О. Авраменко. Київ: Грамота. 2022. 208 с.

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У МОВЛЕННІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Шиндерук Катерина Петрівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 року навчання педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
Науковий керівник: Шевчук Тамара Борисівна, кандидат філологічних наук, доцент педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету

Ключові слова: прийоми, уміння, навички, фразеологізми, семантика, фразеолого-граматичні вправи, фразеолого-лексичні вправи.

Одне із завдань мовленнєвого розвитку учнів початкової школи – це формування в них умінь усвідомлено, чітко, влучно, точно й дохідливо висловлювати думки; вироблення навичок вміло користуватися мовою в процесі повсякденного спілкування шляхом використання різноманітних мовних засобів, зокрема й фразеологізмів.

У початковій школі на уроках української мови та читання відбувається первинне ознайомлення дітей з найбільш вживаними в народних казках та у повсякденному житті фразеологізмами, що закладає основу активного використання школярами усталених словосполучень у мовленні, розвитку пізнавального інтересу до національної культури, оскільки у фразеологізмах відображається й історія, і традиції народу, й побут, і погляди, й досвід тощо. Не існує жодної сфери людського життя, де б не застосовувалися фразеологізми. Їх вживають в усіх стильових різновидах і в різних функціях.

Ефективність засвоєння фразеологізмів учнями початкової школи залежить від раціонального застосування вчителем методів та прийомів на уроці. Раціональний добір прийомів та їх поєднання між собою сприяє розумінню учнями значень стійких словосполучень, зв'язку між ними та дійсністю, виробленню умінь відрізнити усталені вирази від вільних словосполучень, замінювати синонімічними та антонімічними, активно вживати фразеологізми у мовленні в процесі вираження думок.

У сучасній методиці [2] виокремлено дві групи прийомів роботи з фразеологізмами, а саме: прийоми, що стосуються семантизації усталених словосполучень і прийоми щодо розвитку в учнів умінь і навичок застосовувати фразеологізми у мовленні.

Серед прийомів, що стосуються семантизації усталених словосполучень такі:

- а) порівняння (порівнюємо фразеологізм і вільне словосполучення, пояснюючи, що така синонімічна заміна у мовленні можлива);
- б) зіставлення (тлумачимо значення фразеологізму, зіставляючи його з омонімічним сполученням слів);
- в) добирання синонімів до фразеологізму;
- г) пояснення значення фразеологізму за допомогою контексту;
- д) трактування значення фразеологізму за допомогою пояснення його етимології;
- ж) використання фразеологічних словників для вияснення семантики фразеологізму, робота зі збірками прислів'їв та приказок.